

Η ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ ΚΑΙ ΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ*

Υ Π Ο

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΕΛΛΙΑΣ ΑΘΗΝΑΓΟΡΟΥ

Ἄρκετοὶ μελετῆται ἀσχολούμενοι μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Χριστιανικῆς σκέψεως, φαίνονται παρακολουθοῦντες μετ' ἄρκετοῦ ἐνδιαφέροντος τὴν σύγχρονον στροφὴν τοῦ Θεολογικοῦ στοχασμοῦ πρὸς τὸ θέμα τῆς Χριστιανικῆς Παραδόσεως. Τὸ θέμα τοῦτο σήμερον διηνεκῶς ἀποκτᾷ εὐρεῖαν ἐπικαιρότητα. Ἄλλοτε ἐθεωρεῖτο ὑπὸ προκατειλημμένων τινῶν Χριστιανῶν μελετητῶν ὡς ἀνάξιον προσοχῆς, στεῖρον θέμα, οὐδὲν δυνάμενον νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν ἀνέλιξιν τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου πρὸς τὴν ἐνότητά καὶ τὴν καθ' ὅλου ἀνασύνταξιν τῆς Χριστιανικῆς Θεολογίας. Ἐναντι τῆς ἀρνητικῆς ταύτης ἀπόψεως σήμερον ἄρκετοὶ Χριστιανοὶ Θεολόγοι ἐξ ἐπιδράσεως τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἔρευαν τῆς Παραδόσεως, προσπαθοῦντες νὰ εἰσχωρήσουν εἰς τὰ βάθη της, νὰ συλλάβουν τὸ νόημά της καὶ νὰ μετρήσουν τὴν ἐπίδρασιν αὐτῆς ἐπὶ τῆς συγχρόνου Θεολογικῆς ἀναπτύξεως. Ἐνδεικτικὸν τοῦ εὐχαρίστου τούτου φαινομένου εἶναι ἡ πρωταρχικὴ θέσις τὴν ὅποιαν κατέλαβεν ἡ μελέτη τῆς Παραδόσεως τόσον εἰς τὰς Οἰκουμενικὰς Συνάξεις τῶν Χριστιανῶν ὅσον καὶ εἰς τοὺς κύκλους τῶν περὶ τὸν Οἰκουμενικὸν Διάλογον ἀσχολουμένων Θεολόγων, τινὲς τῶν ὁποίων ὁμιλοῦν περὶ τῆς Παραδόσεως ὡς βασικοῦ καὶ οὐσιώδους στοιχείου τῆς Ἐκκλησιολογίας καὶ τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος.

Ἄνταποκρινόμενος πρὸς τὴν γραπτὴν πρόσκλησιν καὶ ἐπιθυμίαν τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς ὀργανώσεως ἐν Μόντρεαλ τῶν Οἰκουμενικῶν Διαλόγων, ὅπως συμμετάσχῃ καὶ συμβάλῃ εἰς αὐτὸν δι' ὁμιλίαν, ἀναφερομένην εἰς τὸ θέμα «Παράδοσις καὶ Παραδόσεις», λίαν εὐχαρίστως θέτω ὑπ' ὄψιν τῶν ἐνδιαφερομένων τὰς ἀκολουθοῦσας σκέψεις.

Ἡ Παράδοσις ὡς ὅρος ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ αὐτοῦ ἐννοίᾳ σημαίνει ὅ,τι καὶ ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως δηλοῖ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Λατινικὴν, τουτέστι δόξιν καὶ δωρεάν καὶ παρακαταθήκην καὶ ἐπομένως προϋποθέτει διαιτήρα

* Διάλεξις λεχθεῖσα ἐν Μόντρεαλ τῆς Καναδᾶ τῆν 3ην Ἰανουαρίου 1968 εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τῶν Δομινικανῶν ἐν τῇ συνεδρίᾳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Διαλόγου, συμμετεχόντων ὑπερεκατὸν Προτεσταντῶν, Ῥωμαιοκαθολικῶν καὶ Ὀρθοδόξων Θεολόγων.

καὶ δέκτην. Καὶ δοτὴρ μὲν εἶναι ὁ Θεός, παρ' οὗ «πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ δώρημα τέλειον», δέκτης δὲ ὁ ἄνθρωπος, ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ὁποίου «ἐκκέχυται ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τοῦ δοθέντος ἡμῖν» (Ἰάκ. 1,17. Ῥωμ. 5,5.). Πάντα ὅσα ἀγαθὰ ἔχομεν, παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐδόθησαν. Τὸ μέγιστον ὅμως τῶν δώρων τοῦ Θεοῦ (Ἰωάν. 3,16, Α' Κορινθ. 11,23), τὸ ὑψίστον δεῖγμα τῆς ἀγάπης Αὐτοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ἡ ὄντως «ἀγαθὴ δόσις», εἶναι ὁ Υἱὸς Αὐτοῦ, ἐν ᾧ συνυπάρχει ὁ δοτὴρ καὶ ἡ δόσις, ὁ ἐνσαρκωμένος Λόγος, τὸ δεύτερον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὅμοιον ἡμῖν χωρὶς ἁμαρτίας. Εἰς τὸ θεανδρικὸν τοῦτο πρόσωπον ἀτενίζομεν ἐκεῖνο, ποῦ ἔπρεπε νὰ εἴμεθα, τὴν ἀναμάρτητον τοῦτέστι καὶ θεοειδῆ ἡμῶν ὑπόστασιν παρέχουσαν σὰρκα καὶ μορφήν εἰς τὴν θείαν τελειότητα, ὥστε νὰ συντεθῇ τὸ μυστήριον τῆς ἀχωρίστου, καὶ ἀσυγχύτου ἐνότητος Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο δικαίως μετὰ τοῦ Ἀποστόλου λέγομεν καὶ ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι ἐν τῷ Χριστῷ ἔχομεν τὸ πλήρωμα τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως (Κολασ. 2,9), τὴν ὁλότητα τῆς Θείας δωρεᾶς καὶ τὸ πλήρωμα τῆς ἐνοίας καὶ τοῦ περιεχομένου τῆς Χριστιανικῆς Παραδόσεως¹.

Ἡ παράδοσις ἡμῶν ἐπομένως δὲν εἶναι ἀπλῆ περὶ Θεοῦ διδασκαλία, μῆτε γράμμα καὶ σύνθεσις μαρτυριῶν τῆς Θείας παρουσίας ἐν τῷ κόσμῳ, μῆτε στατική μορφή καὶ ἐννοια ἠθικῶν παραγγελμάτων, μῆτε συλλογὴ ἐθίμων καὶ διατάξεων ἱερῶν. Ἡ παράδοσις ἡμῶν εἶναι χριστιανικὴ, εἶναι τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ζωὴ ἐνὸς προσώπου. Εἶναι ὁ Χριστός, ὁ συνταυτίσας τὸν ἑαυτὸν τοῦ μετὰ τὴν ζωὴν καὶ τὸ φῶς. Εἶναι ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια, ἡ ὁδὸς καὶ ἡ σωτηρία καὶ ἡ ἀπολύτρωσις, ἡ τελειομένη εἰς τὴν προσομοίωσιν τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν θέωσιν τοῦτέστι τοῦ ἀνθρώπου. Ταῦτα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀειζώου καὶ θεανθρώπου φανερώσεως παρεδόθησαν ἡμῖν παρὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Διαδόχων αὐτῶν καὶ ἀποτελοῦν τὸ σύνολον τῆς χριστιανικῆς Ἀποκαλύψεως ἢ Παραδόσεως.

Ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς ἐπιχειρῶν νὰ διηγηθῇ τὰ τοῦ Χριστοῦ τονίζει ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ Εὐαγγελίου του ὅτι θὰ συνθέσῃ διήγησιν «καθὼς παρέδωκαν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου». Ἡ διήγησις τοῦ Εὐαγγελιστοῦ εἶναι τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, εἶναι τὸ μυστήριον τῆς Χριστιανικῆς Παραδόσεως, «τὸ χρόνις αἰώνις σεσηγημένον», ἀποκαλυφθὲν διὰ τῆς ζωῆς καὶ τῶν λόγων τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ (Λουκ. 1, 2-3 Ῥωμ. 16, 25). Οἱ αὐτόπται καὶ ὑπηρέται τοῦ μυστηρίου τούτου εἶναι οἱ συνεχισταὶ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Χριστοῦ, ὡς ζῶντες τὴν ζωὴν Του, ὡς μεταδῶναι τῶν διδαγμάτων καὶ τῶν λόγων Αὐτοῦ. Δι' αὐτῶν τὸ μυστήριον τοῦτο τῆς χριστιανικῆς Παραδόσεως ἐφθασεν ἀποκαλυπτόμενον μέχρις ἡμῶν διατηρού-

1. X. Ἀνδρούτσου. Δογματικὴ σελ. 9 καὶ 20.

μενον ἐν ἀπάσῃ αὐτοῦ τῇ πληρότητι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ διὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις εἶναι τὸ ἀείζωον καὶ πανάγιον Σῶμα τοῦ Χριστοῦ.

Συνταυτίζων τὸ μυστήριον τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως μὲ τὴν Παράδοσιν καὶ τὴν πίστιν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ πρώτῃ πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον Σεραπίωνα Ἐπιστολῇ του ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος γράφει ὅτι «τὴν ἐξ ἀρχῆς παράδοσιν καὶ διδασκαλίαν καὶ πίστιν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ὁ Κύριος ἔδωκεν, οἱ Ἀπόστολοι ἐκήρυξαν καὶ οἱ Πατέρες ἐφύλαξαν»². Ἐν τῇ σκέψει ταύτῃ ἔχομεν τὴν δόσιν παρὰ τοῦ Θεοῦ, τὴν δοχὴν παρὰ τοῦ ἀνθρώπου, τὴν μετάδοσιν καὶ περιφρούρησιν αὐτῆς ὡς ἐνὸς συγκροτήματος ζωῆς καὶ διδασκαλίας, ὅπερ ἔχει ἀρχὴν καὶ συνέχειαν.

Ἱστορικαὶ συνθήκαι συνετέλεσαν, ὥστε τὸ συγκρότημα τοῦτο τῆς χριστιανικῆς Παραδόσεως νὰ διαμορφωθῇ κατὰ τοιοῦτον τρόπον καὶ νὰ παρουσιάζεται ἔχον ὀρισμένα χαρακτηριστικά, τινὰ τῶν ὁποίων ἐξ ἀνάγκης ἐτονίσθησαν περισσότερο τῶν ἄλλων. Πρῶτον χαρακτηριστικὸν τοῦ μυστηρίου τῆς χριστιανικῆς Παραδόσεως εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ καὶ ἡ προφορικὴ αὐτοῦ διδασκαλία. Δεύτερον εἶναι ἡ συνέχεια τῆς ζωῆς ταύτης ἐν τῇ ζωῇ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν ἄλλων μελῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ προφορικὴ μετάδοσις τῶν Κυριακῶν λογίων. Τρίτον εἶναι ἡ γραπτὴ ἔκθεσις τῆς ζωῆς καὶ μετάδοσεως τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ. Τέταρτον εἶναι ἡ ἐρμηνεία καὶ ἐφαρμογὴ τῆς ζωῆς καὶ τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ δι' αὐτῆς ἀπ' ἀρχῆς ἀδιαλείπτως μέχρι τῶν ἐσχάτων.

Ἀπὸ αἰῶνων πολλῶν, μετ' ἰδιαζούσης ὁμως ἐπιτάσεως ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1ου αἰῶνος, ἡ Χριστιανικὴ Παράδοσις φαίνεται ὀριζομένη διὰ δύο μόνον χαρακτηριστικῶν, διότι ἐπεκράτησεν, ἵνα αὕτη καθορίζεται ὡς γραπτὴ καὶ ἄγραφος. Καὶ οὕτως οἱ Θεολόγοι καὶ εἰς τὴν Δύσιν καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὁμιλοῦν περὶ τῶν δύο πηγῶν τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως, τοῦτέστι τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως.

Οἱ ἀρχαῖοι ὁμως Χριστιανοὶ συγγραφεῖς ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (Β' Θεσσαλ. 3, 15) φαίνονται προτιμῶντες μίαν πηγὴν ἐνοποιεῦσαν τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα. Καὶ ὁ μὲν Ἅγιος Κλήμης ὁ Ῥώμης ἀποκαλεῖ «εὐκλεῆ καὶ σεμνὸν κανόνα» τὴν πηγὴν ταύτην, ὁ δὲ ἅγιος Πολύκαρπος (λόγον ἐξ ἀρχῆς ἡμῖν παραδοθέντα)³. Τὴν ἐνότητα ταύτην ἔχων ἴσως κατὰ νοῦν ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος ἀπηρίθμησε τὴν χρονικὴν διαβάθμισιν τῆς Παραδόσεως ἀναφερθεῖσαν ἀνωτέρω—Κύριος, Ἀπόστολοι, Πατέρες—ἡ—δόσις, κήρυγμα, περιφρούρησις.

Τόσον ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὡς καὶ εἰς τὴν Δύσιν συγγραφεῖς ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι καὶ Σύνοδοι ὡς ἡ ἐν Τριδέντῳ φαίνονται τονίζοντες τὴν ἀποψιν τὴν

2. Migne P.G. τόμος 26 κεφ. 28 σελὲς 593—596.

3. Migne P.G. τόμ. 1 κεφ. 7 σελ. 224, τομ. 5 κεφ. 7 σελ. 112.

διακρίνουσαν τὴν Χριστιανικὴν Παράδοσιν εἰς γραπτὴν καὶ ἄγραφον «τὰ μὲν τὰ δέ», «partim partim». Ῥωμαιοκαθολικοὶ Θεολόγοι καὶ δὴ μέλη τῶν Ἐπιτροπῶν τῆς Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ πρὸ τινων ἐβδομάδων, κατὰ τὰ δημοσιευθέντα, παρουσιάζονται ἀπομακρυνόμενοι τῆς διχοτομήσεως τῆς πηγῆς τῆς Χριστιανικῆς Ἀποκαλύψεως. Ἡ Χριστιανικὴ Παράδοσις ὡς ἐν ὅλον περιγράφεται ὡς ἐπαρκὴς πρὸς σωτηρίαν, διότι εἶναι ἀπαύγασμα τῆς συνειδήσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς φωτιζομένης ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ θέσις αὕτη δικαιοῖ πλήρως ἐκκλησιολογικῶς καὶ ἱστορικῶς τὴν ἔνοιαν τῆς ἐνόητος γραπτῆς καὶ προφορικῆς Παραδόσεως. Ὡς στοιχεῖα τοῦ ἐνὸς καὶ ὅλου μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ δὲν χωρίζονται. Τῆς ἀπόψεως ταύτης σήμερον ἔχονται πλεῖστοι Θεολόγοι Ὀρθόδοξοι καὶ Ῥωμαιοκαθολικοὶ καὶ Ἀγγλικανοί.⁴

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι τινὲς τῶν Πατέρων ὡς ὁ Ἁγιος Εἰρηναῖος δὲν ἐνοποιοῦν ἀπλῶς γραπτὴν καὶ ἄγραφον παράδοσιν, ἀλλὰ πολλάκις ἀντλοῦν ἐπιχειρήματα ἐκ τῆς ἀγράφου διὰ νὰ ἀποδείξουν τὴν αὐθεντίαν καὶ τὸ κύρος τῆς γραπτῆς⁵. Καὶ εἶναι μὲν ἡ γραπτὴ τὸ ἐγχειρίδιον τῆς ἀποκεκαλυμμένης ἀληθείας, τὸ περιεχόμενον ὅμως αὐτοῦ χρησιμοποιοῦν οἱ Πατέρες διὰ νὰ ἀποδείξουν τὰς θεολογικὰς τῶν προϋποθέσεις καὶ παρατηρήσεις ἐν τῇ προσεγγίσει τοῦ μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ. Δι' αὐτὸ οἱ Πατέρες δὲν χρησιμοποιοῦν τὴν Γραφὴν ὡς οἱ σημερινοὶ Βιβλισταὶ Θεολόγοι, διότι ὑπὲρ πᾶν ἄλλα, δι' αὐτοὺς ἡ Γραφὴ εἶναι βιβλίον μυστηρίου, ἀλλὰ καὶ κριτήριον τῆς ἀληθοῦς πίστεως. Ὁ Ὀριγένης ἐπὶ παραδείγματι ὁμιλεῖ περὶ τῆς Γραφῆς ὡς περὶ μυστηρίου, ἡ ἐξέτασις τοῦ ὁποίου οὐδέποτε ἐξαντλεῖται, διότι πάντοτε κάτι διεκφεύγει τῆς νοήσεως, κάτι μένει ὅπερ πρέπει νὰ διαλευκανθῇ καὶ ἀποκαλυφθῇ⁶. Καὶ ἕτεροι, ὡς ὁ Εἰρηναῖος, ὁ Τερτυλιανός, ὁ Ἀθανάσιος, ὁ Βικέντιος καὶ ὁ Αὐγουστῖνος τονίζουσι ὅτι ἡ Γραφὴ εἶναι μὲν τὸ κριτήριον τῆς ἀληθοῦς πίστεως, πλὴν δὲν εἶναι ἡ μοναδικὴ αὐθεντία πρὸς ἀπόκρισιν τῆς πλάνης. Ἡ ἄλλη αὐθεντία προσφέρεται ἐκ τῆς ζωῆς καὶ τῆς συνειδήσεως τῆς Ἐκκλη-

4. X. Ἀνδρούτσου. Δογματικὴ σελ. 10. Συμβολικὴ σελ. 7. Anglorussian Theological Conference. Edited by H. Waddams. The Faith Press London 1958 pp 32-33. Essay by Bishop Sergii of Straraya Russa. J. A. Mohler. Die einheit der Kirche p. 80, in J. R. Geisselman Scripture. Tradition and the Church in «Christianity Divided» Seed and Ward 1961 pp 54-60. Edward Rich. Spiritual authority in the Church of England. Longmans and Green 1953 pp 27. P. A. Liege-O. P. Initiation Theologique, vol 1959 pp 28. W. Palmer. A Treatise in the Church of Christ, vol 2 pp 15. J. Newman. An Essay on the development of Christian doctrine. Longman and Green 1949 pp 316. Paul Evdokimaov. L' Orthodoxie. Bibliothèque Theologique. Delachaux et Niestle. Paris 1959 pp 195-197. Gregory Baum. Progress and Perspectives. Sheed and Ward 1962 pp 103-106.

5. Ὁμιλία 25ῃ εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην.

6. Migne P.G. τόμ. 7 βιβλ. 3 σελ. 846.

σίας, δι' ἧς ἐλέγχεται ἡ ἀκρίβεια τῆς ἐρμηνείας τῶν Γραφῶν, δεδομένου ὅτι καὶ ἡ πλάνη πολλάκις χρησιμοποιεῖ τὴν Γραφήν πρὸς ἐδραίωσιν αὐτῆς. Ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος ἐκθέσας τὰ ἀποδεικτικά κριτήρια πρὸς ἀνατροπὴν τῆς Γνωστικῆς καὶ Ἀρειανῆς αἵρέσεως γράφει πρὸς τὸν Σεραπίωνα ὅτι «κατὰ τὴν παραδοθεῖσαν ἡμῖν παρὰ τῶν Ἁγίων Πατέρων ἀποστολικὴν πίστιν παρέδωκα, μηδὲν ἐξῶθεν ἐπινοήσας ἀλλ' ὕπερ ἔμαθον ἀνεχάραξα, συμφώνως ταῖς Ἁγίαις Γραφαῖς. Σύμφωνον καὶ τοῦτο τοῖς προαποπεφασμένοις πρὸς βεβαίωσιν ἐκ τῶν Ἁγίων Γραφῶν»⁷.

Ἡ Πατριστικὴ αὕτη μαρτυρία χαρακτηρίζει ἀπὸ τότε μέχρι τοῦ νῦν τὰς Ὀρθοδόξους Χριστιανικὰς ἀπόψεις ἐν τῷ ζητήματι τῆς σχέσεως γραπτῆς καὶ ἀγράφου Παραδόσεως. Ἀμφότερα εἶναι νοήματα τοῦ ζῶντος Σώματος τοῦ Χριστοῦ τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι ἰδιώματα καὶ τρόποι διὰ τῶν ὁποίων ἐκφράζεται τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, τὸ Θεῖον δῶρον. Ἀμφότερα τὰ ἰδιώματα ταῦτα κοινωνοῦν ἀλλήλων. Διὰ τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἀμφότερα ἀποτελοῦν σύνολον ἀδιάσπαστον, ὅπερ εὐρίσκει τὴν αἰτίαν τῆς ὑπάρξεώς του ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τοῦτέστιν ἐν τῷ Σώματι τοῦ Χριστοῦ. Ἡ θεία δόσις δὲν ἐχαρίσθη διὰ τὴν ἐκλείψην. Θὰ συνεχίζεται μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος καὶ θὰ ἐκδηλῶνῃ τὴν ὑπαρξιν αὐτῆς διὰ τῶν γνωστῶν ἐν ἀνθρώποις τρόπων, γραπτῶς καὶ προφορικῶς, εἰς τὰ ἱερὰ Μυστήρια, εἰς τὸ Κήρυγμα, λατρευτικῶς καὶ κοινωνικῶς καὶ δι' ὅλων τῶν μέσων καὶ ἐμφανίσεων τῆς ζωῆς ἡμῶν ὡς μελῶν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ Ἐκκλησία, ὡς ὄργανισμὸς φυσικὸς καὶ μυστικὸς ζῶν καὶ κινούμενος πρὸς τὴν ἀλήθειαν διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐκφράζει κατὰ τὰς παρουσιαζομένας ἀνάγκας τῆς ζωῆς αὐτῆς γραπτῶς ἢ προφορικῶς τὰ νοήματα αὐτῆς. Ἐξ ἀνάγκης ἐγράφη, ὡς γνωρίζομεν, τὸ πρῶτον βιβλίον τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἡ ἐκραγεῖσα κρίσις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Θεσσαλονίκῃς ἐπέισε τὸν Παῦλον ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑπαγορεύσῃ τὴν πρώτην ἐπιστολὴν του καὶ νὰ ὑπενθυμίσῃ καὶ γραπτῶς ὅσα προφορικῶς ἐδίδαξεν. Αἱ ἴδιαι ἀνάγκαι ἐγένοντο αἰτία συγγραφῶν καὶ ἄλλων βιβλίων τοῦ Κανόνος «πρὸς ἀσφάλειαν» τῶν λόγων τῆς κατήχητικῆς ἐνεργείας τῶν Ἀποστόλων (Δουκ 1,4). Ἀργότερον αἱ ἴδιαι ἀνάγκαι τῆς Χριστιανικῆς ζωῆς ὑπηγόρευσαν τὴν γραπτὴν ἐκθεσιν τῆς πίστεως τὴν ἐμφανιζομένην εἰς τὰ διάφορα Σύμβολα. Εἴτε πρὸς ὁμολογίαν τῆς πίστεως ἀπὸ μέρους τῶν βαπτιζομένων, εἴτε πρὸς περιφρούρησιν τῆς Ὀρθοδοξίας ἐναντι τῶν αἵρετικῶν φρονημάτων, τὰ Σύμβολα, τὰ Τοπικὰ καὶ Οἰκουμενικὰ καὶ οἱ συνοδικοὶ ὅροι εἶναι προϊόντα τῶν ἀναγκῶν, τὰς ὁποίας ἀντεμετώπισεν ἡ Ἐκκλησία ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ζωῆς αὐτῆς.

Δὲν ἐγνώρισεν ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία πηγὰς διδασκαλίας αὐθεντικῆς, εἰ μὴ τὴν ἐκουστὴν συνείδησιν, τὴν κατευθυνομένην κατὰ τὴν δόξαν τοῦ Χρι-

στοῦ, ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Ἰωάν. 16, 3). Ὑπῆρχεν Ἐκκλησία ζῶσα καὶ ἀκμάζουσα διωκομένη, πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν γραπτῶν αὐτῆς νοημάτων; Τὴν ἀπάντησιν παρέχει αὐτῇ αὕτη ἡ Καινὴ Διαθήκη καὶ ἡ ἐν γένει Χριστιανικὴ ἱστορία συνεπικουρούσης καὶ τῆς θύραθεν. Καὶ ἔβαν ἐγράφησαν τὰ νοήματα τῆς Ἐκκλησίας οἱ διδάσκαλοι αὐτῆς, οἱ Ἀποστολικοὶ ἄνδρες, οἱ Ἐπίσκοποι καὶ οἱ κήρυκες, διηνεκῶς ἐπανελάμβανον τὰ γραπτὰ νοήματα, τὰ λόγια τοῦ Κυρίου, τὰς Ἀποστολικὰς νοουθεσίας, διὰ νὰ στερεώσουν ἐν τῇ πίστει τὸ ποίμνιον, διὰ νὰ λύσουν ἀπορίας κατηχομένων, διὰ νὰ ἀνατρέψουν τὰς θεωρίας τῶν πλανωμένων, διὰ νὰ δείξουν τὴν καθαρότητα τῆς Χριστιανικῆς ἀληθείας εἰς τοὺς ἀποστάτας καὶ τοὺς ἄλλους ἐχθροὺς τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἀγάπη καὶ ὁ σεβασμὸς τῶν Χριστιανῶν πρὸς τὰ Γραπτὰ ταῦτα τῆς Ἐκκλησίας νοήματα ἐνδείκνυται καὶ ἐκ τῶν ὀνομάτων μὲ τὰ ὁποῖα τὰ ἀπεκάλεσαν. Τὰ ὀνόμασαν Γραφὴν ἁγίαν, Καινὴν Διαθήκην, βιβλίον ζωῆς, ὁδηγὸν σωτηρίας, ταμεῖον ἀληθείας. Ποῖος ἔγραψε καλλίτερα ἐγκώμια διὰ τὴν Γραφὴν ἀπὸ τοὺς Ἁγίους τῆς Ἐκκλησίας; Αὐτοὶ εἶναι ποὺ ἐδίδαξαν μὲ τὸ παραδειγμὰ των νὰ σεβώμεθα καὶ νὰ ὑψώμεν ἐν τῇ λατρείᾳ τὸ Εὐαγγέλιον καλοῦντες τὸν λαὸν νὰ ἐγερθῇ, ἵνα ἴδῃ τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ. Αὐτοὶ μᾶς ἐδίδαξαν διὰ τοῦ παραδειγματός των νὰ ἀσπαζώμεθα τὴν Γραφὴν εἰς τὰς λατρευτικὰς μας συνάξεις. Αὐτοὶ μᾶς ἐκληρονόμησαν τὴν πρᾶξιν των νὰ εὐλογῶμεν τὸν λαὸν διὰ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὸ Θυσιαστήριον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου Ὁὰ τελεσθῇ τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας.

Ταῦτα πάντα δεικνύουν τὸν ἀδιάσειστον σεβασμὸν τῶν Πατέρων πρὸς τὴν γραπτὴν Παράδοσιν καὶ τὴν αὐθεντίαν, τὴν ὁποίαν ἐξήσκει ἐπὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐκφράσεως τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστιανισμοῦ. Αὐτὸ ποὺ εἶπεν ὁ Ἅγιος Αὐγουστίνος, ὅτι πιστεύει εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, διότι ἡ Ἐκκλησία τὸ λέγει, δὲν εἶναι νέον. Εἶναι κοινὸν διὰ τοὺς Ἁγίους. Ἄλλωστε εἶναι γνωστόν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία συνέταξε τὸν κανόνα τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ ἐξεχώρισε τὰ αὐθεντικά καὶ τὰ γνήσια ἀπὸ τὰ ψευδεπίγραφα καὶ ἀμφίβολα κείμενα, διὰ νὰ ἔχωμεν σήμερον, τὸ περίδοξον βιβλίον, ποὺ λέγεται Καινὴ Διαθήκη, ἡ ὁποία ὡς νόημα τῆς Ἐκκλησίας, τῇ ἐπιστάσει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος γραφεῖσα, φέρει τὴν σφραγίδα τῆς αὐθεντίας αὐτῆς, τοῦτέστι τοῦ Χριστοῦ.

Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἡ Καινὴ Διαθήκη εἶναι ἐκφρασις γραπτῆ τῶν νοημάτων τῆς ζωῆς τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ, διατηρουμένων διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τὴν συνείδησιν καὶ ἐνθύμησιν τῶν μελῶν Αὐτοῦ, τῶν Εὐαγγελιστῶν καὶ λοιπῶν Ἀποστόλων, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθῇ ὅτι περιλαμβάνουν καὶ ὑποκαθιστοῦν τὴν ὅλην ἐννοίαν καὶ ἐξαντλοῦν τὴν ὅλην ζωὴν καὶ τὸν νοῦν αὐτῆς⁸.

8. Π. Τρεμπέλα. Δογματικὴ τόμ. 1 σελ. 125.

Ἐάν λοιπόν ἡ Γραφή, οὐσα μερικὴ καὶ παράγωγον ἀντιμετωπίσεως ἀναγκῶν τινῶν τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ, πλὴν ἀνεξάντλητος καὶ διεκφεύγουσα διηνεκῶς τὴν κριτικὴν ἀνάλυσιν τοῦ νοῦ μας, ὡς «μυστηρίων πλήρης» κατὰ τὴν γνώμην τῶν Πατέρων, τότε πῶς θὰ ἦτο δεκτὴ ἡ ὑπόθεσις, εἰς ἣν ἐμμένουσί τινες, καθ' ἣν ὠλοκληρωμένον τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ θὰ ἐξηγητο εἰς ὅσα τινὲς τῶν «ὑπηρετῶν τοῦ λόγου» ἔγραψαν; Διὰ τοῦτο ἡ ἐμμονὴ εἰς τὴν θέσιν ταύτην δέον νὰ θεωρηθῇ παράγωγον πολεμικῆς ἐξάψεως καὶ μᾶλλον περιστατικῆ κατ' ἀντίδρασιν ὑπερβασίων, ἢ βαθεῖα πεποιθήσις Χριστιανῶν συνειδητῶν, μαθητευομένων ἐν τῇ λατρείᾳ καὶ τῇ ἐρεύνη τοῦ μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ.

Παραδείγματα διαλευκαίνοντα τὴν ἀποψιν ταύτην, ἥς στερρῶς ἔχεται ἡ Ὁρθόδοξος Καθολικὴ Ἐκκλησία, παρέχονται ἀπὸ τοὺς Πατέρας, οἵτινες ἀναμφιβόλως ἦσαν πεπεισμένοι καὶ εὐθεῖς ἐν τῇ ἐκφράσει τῶν Χριστιανικῶν πεποιθήσεών των. Εἰς τὰ συγγράμματα αὐτῶν εὐρίσκομεν στοιχεῖα τῆς Χριστιανικῆς ἐμπειρίας ἀπ' ἀρχῆς τηρούμενα, συντελεστικὰ εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς εὐσεβείας καὶ προτρεπτικὰ εἰς τὴν ἀσκήσιν τῆς κατὰ Χριστὸν ζωῆς, τῆς μετаноίας καὶ τῆς ὑπομονῆς ἐν τῇ πορείᾳ πρὸς τὴν σωτηρίαν. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ δὲν ἀναφέρονται ἐμφανῶς ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ἐφυλάσσοντο ὅμως ὡς παράγωγα τῆς ζωῆς τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ μετ' εὐλαβείας καὶ αὐστηρότητος, ἰσοδύναμα πρὸς τὰ γραπτὰ νοήματα.

Ἡ Διδαχὴ τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων ἀναφέρει τὴν νηστείαν Τετάρτης καὶ Παρασκευῆς, τὴν Κυριακὴν ὡς τὴν κατ' ἐξοχὴν ἡμέραν τῆς Χριστιανικῆς Λατρείας, τὰς προσευχὰς ἐν τῇ κλάσει καὶ εὐλογία τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Ὁ Ἅγιος Ἰππόλυτος ἀναφέρει εἰς τὴν Ἀποστολικὴν του Παράδοσιν εὐχὰς κατὰ τὰς χειροτονίας Ἐπισκόπων καὶ Πρεσβυτέρων καὶ Διακόνων. Ὁ Ἅγιος Εἰρηναῖος συγκαταλέγει μετὰ τῶν ἄλλων τὴν νηστείαν πρὸ τοῦ Πάσχα, τὴν Ἑορτὴν τοῦ Πάσχα, τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς γονυκλισίας ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς. Ὁ Ὀριγένης ἀναφέρει τὴν γονυκλισίαν ἐν τῇ προσευχῇ, τὴν στροφὴν πρὸς ἀνατολὰς κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν τοῦ συμβόλου τῆς Πίστεως, τοὺς διαφόρους λειτουργικοὺς ῥυθμοὺς τοῦ βαπτίσματος, τὴν τέλεσιν τῆς εὐχαριστίας⁹. Ὁ Ἅγιος Βασίλειος μετὰ τῶν συνεχιζομένων Ἀποστολικῶν τρόπων ἐν τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας καὶ μὴ ἀναφερομένων ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ἀλλ' ἐχόντων τὴν ἰδίαν ἰσχὴν καὶ δύναμιν ἐν τῇ Ὁρασκουτικῇ ζωῇ, οἷον καὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη, ἀναφέρει τὰ ἐξῆς. Τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, ἢ πρὸς Ἀνατολὰς στροφὴ ἐν τῇ προσευχῇ, ἢ Ἐπίκλησις ἐν τῇ Θεῇ Εὐχαριστίᾳ, ἢ Εὐλογία τῶν ὑδάτων τοῦ Βαπτίσματος, ἢ ἀπόταξις τοῦ Σατανᾶ, ἢ τριπλῆ κατάδυσις ἐν τῷ Βαπτίσματι, τὸ κείμενον τοῦ Συμβόλου

9. Ὁμιλία 8η εἰς τὸ Λευιτικόν, 5η εἰς τοὺς ἀριθμοὺς, Ἐρμην. εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους. Migne P.G. τόμ. 14 σελ. 1038-47.

τῆς Πίστεως ἀπαγγελλόμενον κατὰ τὸ Βάπτισμα. Ταῦτα πάντα, θεωρούμενα ὑπὸ τοῦ Ἁγίου τούτου καὶ μεγάλου ἀνδρὸς αὐθεντικαὶ πράξεις καὶ ἐκδηλώσεις τοῦ ζῶντος Σώματος τοῦ Χριστοῦ, πρέπει νὰ φυλάσσωνται ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν, οἵτινες βαπτίζονται ὡς παρεδόθη αὐτοῖς καὶ πιστεύουν ὡς ὅτε ἐβαπτίσθησαν¹⁰. Ὁ Ἅγιος Λύγουστίνος, ἐνῶ ὁμιλεῖ περὶ τῶν Μυστηρίων ὡς «ἀγιογραφικῶν», προσθέτει, ὅτι ὑπάρχουν καὶ «ἄλλα» φυλαττόμενα ὑφ' ὧν, ἔχοντα τὴν ἀρχὴν αὐτῶν εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ τὰς Συνόδους. Εἰς ταύτην τὴν *Traditio completiva*, τὴν συμπληροῦσαν τὴν Γραφὴν ἐν τῇ διατάξει τῆς Χριστιανικῆς Λατρείας καὶ ζωῆς συγκαταλέγει τὴν ἀνάμνησιν τοῦ Πάθους, τῆς Ἀναστάσεως καὶ τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ, τὴν Ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος¹¹. Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, συνταυτίζων τὴν Παράδοσιν μὲ τὴν πρᾶξιν τῆς Πίστεως, συχνὰ ἐπαναλαμβάνει εἰς τὰ κηρύγματά του ὅτι ἡ Ἀποστολικὴ διδαχὴ ἐδόθη γραπτῶς καὶ προφορικῶς καὶ ὁλόκληρος εἶναι ἀξιοπίστος. «Παράδοσις ἐστὶ, μὴ πλέον ζήτην»¹². Ἄλλοι εἰς ταῦτα ἐπισυνάπτουν, τὸν Κανόνα τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸν Νηπιοβαπτισμόν, τὸν ἀριθμὸν τῶν μυστηρίων, τὴν Ἐπίκλησιν τῶν Ἁγίων, τὴν τιμὴν τῶν Ἁγίων Λειψάνων καὶ Εἰκότων, τὴν ἀειπαρθενίαν τῆς Θεοτόκου καὶ τὸν τρόπον τῆς διατάξεως τῆς Λατρείας καὶ τελετουργίας τῶν Μυστηρίων¹³.

Ἐκ τούτων πάντων γίνεται φανερόν, ὅτι τὰ ἀναφερθέντα στοιχεῖα καίτοι οὐσιώδη ἐν τῇ Ὀρθοσκευτικῇ ζωῇ καὶ ἀναπτύξει τῆς εὐσεβείας ὅμως δὲν ἔχουν πάντα τὴν αὐτὴν σπουδαιότητα καὶ ἀξίαν. Ἐπὶ παραδείγματι ἡ πρὸς ἀνατολὰς στροφή κατὰ τὴν προσευχὴν δὲν εἶναι ἰσοδύναμος καὶ ταυτόκυρος πρὸς τὴν Ἐπίκλησιν ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ. Καὶ πάλιν πάντα τὰ ἀναφερθέντα στοιχεῖα, ἐν τῷ συνόλω των δὲν εἶναι ἰσόκυρα πρὸς τὸ σύνολον τοῦ περιεχομένου τῆς παραδοθείσης ἡμῖν Θείας Δόσεως, τοῦ Μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ νοουμένου. Διὰ ταῦτα δέον ὅπως γίνῃ ἀντιληπτὸν ὅτι, ὅπως ἡ γραπτὴ Παράδοσις δὲν ἐξαντλεῖ τὸ μυστήριον τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ, οὕσα μερικῇ, ὡς περιλαμβάνουσα νοήματά τινα τῆς Ἐκκλησίας, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ ἄγραφος, ἡ ἐμφανίζουσα τρόπους τινὰς τῆς ζωῆς τοῦ Σώματος τούτου ἐν τῇ λατρείᾳ καὶ τῇ πράξει, δὲν ἀποτελεῖ τὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς ζωῆς ταύτης. Εἰς ἀμφοτέρα ἐμφαίνεται μία διαβάθμισις, τὴν ὁποίαν ἡ Ἐκκλησία ἔχουσα ἐν τῇ συνειδήσει αὐτῆς ἀναγνωρίζει ὅτι ὑπάρχουν εἰς τὴν Γραπτὴν καὶ εἰς τὴν ἄγραφον στοιχεῖα πρωταρχικῆς καὶ δευτερευούσης ἀξίας.

Εἶναι ἐπομένως δικαιολογημένη ἡ ὀνομασία τοῦ θέματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ ἡμῶν Διαλόγου «Παράδοσις καὶ Παραδόσεις». Ἡ Παράδοσις ἡ γνωστὴ

10. Migne P.G. τόμ. 32 σελ. 188-189. Ἐπιστολὴ 125η τόμ. 32 σελ. 549.

11. Migne P.G. τόμ. 62 σελ. 488 καὶ 494.

12. Ἐπιστολὴ 35η, 2.

13. X. Ἀνδρούτσου Συμβολικὴ σελ. 114. Π. Τρεμπέλα, Δογμα. τόμ. 1 σελ. 132.

ὡς ἱερά εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, τοῦ συνεχιζόντος τὴν σωτηριώδη αὐτοῦ δρᾶσιν καὶ ζωὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, διὰ τῶν μυστηρίων, διὰ τοῦ Κανόνος τῆς Πίστεως, διὰ τοῦ κηρύγματος καὶ τῆς ἐρμηνείας τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ ἐφαρμογῆς αὐτοῦ, διὰ τῆς θείας λατρείας. Πάντα τὰ ἄλλα στοιχεῖα, τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰ κατὰ τόπους θρησκευτικὰ ἔθιμα, εἰς τὸν τρόπον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως, τῆς νηστείας, τὰς μεθόδους τῆς πειθαρχίας, τῆς πνευματικῆς ἀσκήσεως κ.λ.π. εἶναι αἱ Παραδόσεις.

Πᾶς τις δύναται νὰ ἀντιληφθῇ ὅτι δὲν εἶναι στοιχεῖον τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως ἐπὶ παραδείγματι τὸ ἔθιμον καθ' ὃ ὁ Πάπας πρέπει νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸν Νάον φερόμενος ἐπὶ τῆς sedia gestatoria, ἢ ὅτι οἱ Ἀρχιερεῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸν ἑσπερινὸν τῆς Κυριακῆς τῆς Τυρινῆς πρέπει νὰ φιλήσουν τὸ χέρι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἢ ὅτι πρέπει οἱ Δυτικοὶ Ἐπίσκοποι νὰ ἔχουν δακτυλίδιον εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρά των ἢ ὅτι οἱ Ἐπίσκοποι τῆς Ἀνατολῆς πρέπει νὰ ἀποδυθοῦν τοῦ Μεγάλου Ὁμοφορίου πρὸ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Εὐαγγελίου ἐν τῷ Θεῖᾳ Λειτουργίᾳ κ.λ.π. Ταῦτα πάντα καὶ ἄλλα συμβολικὰ στοιχεῖα ἔχουν τὴν ἐννοιάν των καὶ τὴν θέσιν των ἐν τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' οὐδέποτε ἐλογίσθησαν στοιχεῖα τοῦ Σωτηριώδους Μυστηρίου τῆς Παραδόσεως τοῦ Χριστοῦ. Ταῦτα καὶ ἕτερα ὅσα οὐδέποτε ὑπὸ πάντων πανταχοῦ ἀνεγνωρίσθησαν ἢ ὁμοιομόρφως ἐφηρμόσθησαν.

Αἱ Παραδόσεις ἔχουν μᾶλλον τοπικὸν χαρακτήρα. Ἡ Παράδοσις ἔχει καθολικόν, διότι περιλαμβάνει τὴν μίαν πίστιν, τὸν ἕνα Κύριον, τὸ ἐν βάπτισμα, τὰ πάντοτε, παντοῦ καὶ παρὰ πάντων πιστευόμενα. Αἱ πολλαὶ εἶναι ἐκδηλώσεις τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς τῶν Χριστιανικῶν ομάδων κατὰ τόπους καὶ καθ' ἑαυτάς. Ἡ μία συνταυτίζεται μὲ τὴν ζωὴν τῆς Μιᾶς Ἀγίας καὶ φανερώνει τὸ νόημα τῆς Χριστιανικῆς Ἀποκαλύψεως, τὴν Θεῖαν δόσιν, τὸν Χριστὸν καὶ τὴν ζωὴν τοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου Αὐτοῦ σώματος.

Θεολόγοι τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος, ἀναλόγως τῆς προπαιδείας των, χρησιμοποιοῦν διαφόρους ὅρους ἐν τῇ προσπάθειᾳ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ περιεχομένου τῆς Παραδόσεως. Διὰ τινὰς ἡ Παράδοσις τοῦ Χριστοῦ διαφέρει τῆς Παραδόσεως τῶν Ἀποστόλων. Ἄλλοι χρησιμοποιοῦν τὸν ὄρον Ἐκκλησιαστικὴ Παράδοσις, τὴν ὁποῖαν εὕρισκουν διάφορον τῆς Ἀποστολικῆς. Ἄλλὰ τὸ σύνολον ὃ Κύριος ἔδωκεν, οἱ Ἀπόστολοι ἐκήρυξαν, οἱ Πατέρες ἐφύλαξαν. Ἡ Ἀποστολικὴ Παράδοσις εἶναι ἡ τοῦ Κυρίου, Κυριακὴ καὶ Ἐκκλησιαστικὴ, δεδομένου ὅτι οἱ Ἀπόστολοι ἦσαν τὰ πρῶτα μέλη τῆς Ἐκκλησίας καὶ μετέδωκαν καὶ ἐφήρμοσαν αὐτὴν ἡκούσαν καὶ εἶδον ἐν τῇ μετὰ τοῦ Κυρίου ζωῇ των¹⁴. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Παράδοσις εἶναι ἡ Ἀποστολική, διότι αὕτη δὲν ἐδόθη διὰ νὰ σταματήσῃ μετὰ θάνατον τῶν Ἀποστόλων, ἀλλ'

14. X. Ἀνδρούτσου Δογμ. σελ. 10.

ἐσυνεχίσθη ἐντὸς τοῦ ἰδίου πλαισίου τῆς ἀποκεκαλυμμένης ἀληθείας, ἐντὸς τοῦ μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ὁποίου τὴν ἕνσαρκον ζωὴν συνεχίζει ἐπὶ γῆς ἡ Ἐκκλησία, βοηθουμένη ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν διακρίσει, τῇ ἐφαρμογῇ καὶ τῇ μεταδόσει τῆς ἀληθείας (Ἰωάννου 16,26).

Διὰ τὴν συλλάβην τις πληρέστερον τὴν ιδέαν ταύτην, δὲν ἔχει παρὰ τὴν προσέξῃ τὸ Σύμβολον τῆς Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ Μία Ἁγία ὁμολογεῖται ὡς Ἀποστολικὴ καὶ Καθολικὴ ἐνσωματοῦσα ἐν ἑαυτῇ ἐν μιᾷ ἐνότητι τὸ σύνολον τοῦ περιεχομένου τῆς κηρυγματικῆς ἐνεργείας τῶν Ἀποστόλων ἀνὰ τὸν κόσμον χθὲς καὶ σήμερον ὡς ἀποτέλεσμα τῆς συνεχοῦς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου «πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη» (Ματθ. 28,19). Ἡ Κηρυγματικὴ ἐνεργεία τῶν Ἀποστόλων δὲν ἤρχισε διὰ τὴν παύσῃ, διότι ἡ ἐντολὴ τοῦ Χριστοῦ πρὸς μαθητέυσιν δὲν εἶναι περιωρισμένη. Ὁ Χριστὸς προσηυχήθη διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἀμέσων Αὐτοῦ Ἀποστόλων, ἀλλὰ καὶ «περὶ τῶν πιστευσόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν, ἵνα πάντες ἐν ᾧ σ.» (Ἰωάν. 17,20). Εἰς τὴν ἐντολὴν ἐπομένως περιλαμβάνονται οἱ μετὰ τῶν Ἀποστόλων ἠνωμένοι ἐν τῇ πίστει καὶ τῇ ἀγάπῃ, οἱ διάδοχοί τω ἀπὸ τότε μέχρι τοῦ νῦν.

Προτεστάνται τινὲς Θεολόγοι ἐν τῇ θεωρήσει τῆς συνεχείας τοῦ κηρύγματος φαίνονται δεχόμενοι διακοπὴν τινα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διχοτομοῦν χρονικῶς τὸ μυστήριον τῆς Χριστιανικῆς Παραδόσεως. Ἐπὶ παραδείγματι ὁ καθηγητῆς κ. Oscar Cullman λαμπρὸς χριστιανὸς Θεολόγος, θεωρεῖ τὴν Ἐκκλησίαν ὡς εὐρισκομένην εἰς τινὰ χρονικῶς ἐνδιάμεσον περίοδον, διότι τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ ἔλαβε μὲν χώραν, ἀλλ' ἡ πλήρης διενέργεια αὐτοῦ ἀνήκει εἰς τὸ μέλλον¹⁵. Γράφει: «καὶ δύνάται μὲν ἡ Ἐκκλησία νὰ ζῆ στερεομένη ἐπὶ τοῦ θεμελίου τῶν Ἀποστόλων, ἀλλὰ δὲν δύνάται νὰ παράγῃ Ἀποστόλους». Τὸ Ἀποστολικὸν ἀξίωμα καὶ ἔργον δὲν ἠδύνατο νὰ συνεχισθῇ. Ἄλλ' ἡ Ἐκκλησία εἶναι καὶ λέγεται ἀποστολική. Τί σημαίνει τοῦτο; Δὲν σημαίνει μόνον ὅτι ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων ἐπεξετάθη, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι εὐρίσκεται διηνεκῶς εἰς κατάστασιν ἀποστολῆς. Εἶναι ἀκόμῃ στρατευομένη. Ἀπεστάλη καὶ πρέπει νὰ συνεχίσῃ τὴν ἀποστολὴν αὐτῆς. Τὰ δύο τρίτα τῶν ἀνθρώπων δὲν ἤκουσαν τὸ εὐαγγέλιον. Δὲν περιλαμβάνονται αὐτὰ εἰς «πάντα τὰ ἔθνη»; Δὲν εἶναι ἀπεσταλμένη καὶ εἰς αὐτοὺς ἡ Ἐκκλησία;

Πρὸς δικαίωσιν τῆς θέσεώς του ὁ Cullman ἐπικαλεῖται τὴν μαρτυρίαν τοῦ βιβλίου τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, ὅπου ἐκτίθεται ἐκλογή πρὸς διαδοχὴν τοῦ προδότου Ἀποστόλου (1,22). Ἄλλ' ἡ μαρτυρία αὕτη ἀναιρεῖ τὴν θέσιν τοῦ κ. Cullman, διότι φανερῶναι ὅτι τὸ ἀποστολικὸν ἀξίωμα δὲν ἔπαυσε. Ποία ἀνάγκη ὑπῆρχε διαδοχῆς τοῦ προδότου; Ἡ προτροπὴ τοῦ

15. Oscar Cullman. *The Early Church*, edited by A. J. Higgins S. C. M. Press London 1956 pp 77—79.

Πέτρου πρὸς τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ἐπικαλεῖται τὴν μαρτυρίαν τοῦ 108ου Ψαλμοῦ «καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λάβει ἕτερος».

Ἦτο συνήθεια τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοὶ νὰ ζητοῦν τὴν πλήρωσιν τῶν προφητειῶν πρὸς ἀπόδειξιν τῆς Χριστιανικῆς ἀληθείας. Διὰ τοῦτο δύναται τις κάλλιστα νὰ δισχυρισθῇ ὅτι δὲν ἐπληρώθη ἡ θέσις τοῦ Ἰούδα, ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ εἶναι δώδεκα οἱ Ἀπόστολοι, ὡς ἐὰν ἦτο ἐπιτακτικόν, νὰ ἱερολογηθῇ ὁ ἀριθμὸς δώδεκα, ἀλλὰ πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς προφητείας. Ἄλλως τε ὑπῆρχον πρόσωπα δεδοκιμασμένα νὰ ἀναλάβουν τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ ἐκπεσόντος. Αὐτὸ ποῦ ὑπέδειξεν ὁ Ἀπόστολος Πέτρος εἰς τοὺς πιστοὺς τοὺς ἐκλέξαντας δύο ἐκ τῶν ὁποίων ἐκληρώθη ὁ Ματθίας ἐπανελήφθη πολλαίκις ἐν τῇ ζωῇ τῶν Ἀποστόλων, οἵτινες ἐξέλεγον τοὺς δεδοκιμασμένους ὡς διαδόχους αὐτῶν. Ἐπὶ παραδείγματι ὁ Ἅγιος Εἰρηναῖος ἀπαριθμῶν τοὺς ἐπισκόπους τῆς Ῥώμης ἐξ ἀρχῆς μέχρι τῆς ἐποχῆς του ἀναφέρει ὅτι ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος ἐν Ῥώμῃ ἀθεμελιώσαντες καὶ οἰκοδομήσαντες οἱ μακάριοι ἀπόστολοι τὴν Ἐκκλησίαν, Λίνω τὴν τῆς ἐπισκοπῆς λειτουργίαν ἐνεχείρισαν». Ἐπίσης «Πολύκαρπος οὐ μόνον ὑπὸ Ἀποστόλων μαθητευθεὶς, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ Ἀποστόλων κατασταθεὶς εἰς τὴν Ἀσίαν ἐν τῇ ἐν Σμύρνῃ Ἐκκλησίᾳ Ἐπίσκοπος»¹⁶. Ταῦτα καὶ παρόμοια ἐγένοντο ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παραδείγματος κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ Ματθίας ἔλαβεν ἐπισκοπὴν κατασταθεὶς μεταξὺ τῶν δώδεκα.

Τὸ προσαγόμενον παράδειγμα τοῦ Ἰουδαίου ἀπεσταλμένου τοῦ Shaliach, δὲν διαλευκαίνει τὴν θέσιν τοῦ κ. Cullman. Ὁ ἀπεσταλμένος ὦν ὡς ὁ ἀποστείλας αὐτόν, παρέδιδε εἰς τὸ τέλος πρὸς τὸν ἀποστείλαντα τὴν δοθεῖσαν ἐξουσίαν. Ἄλλ' ὁ Ἰδιος ὁ κ. Cullman ἀναφέρει ὅτι ἡ πραγμάτωσις τοῦ μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ ἀνήκει εἰς τὸ μέλλον. Ὁ Κύριος δὲν παρέδωκε τὴν ἐξουσίαν ὡς ἀναφέρει καὶ ὁ Παῦλος, διότι τὸ μυστήριον αὐτοῦ συνεχίζεται καὶ οἱ συνεχισταὶ αὐτοῦ ἦσαν οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ διάδοχοι αὐτῶν ἀπὸ τότε μέχρι τοῦ νῦν. Διὰ τὴν ἐπομένως νὰ θεωρηθῇ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀποστόλου ὡς λῆξαν μετὰ τὸν θάνατον τῶν Ἀποστόλων, ἀφοῦ τὸ ἔργον ἐκείνων, οἵτινες ἔφερον τὸ ἀξίωμα δὲν ἐπερατώθη καὶ ὁ ἀποστείλας αὐτοὺς εἶναι ἀκόμη Ἀρχιερεῖς ἡμῶν; (Ἰωάν. 14,3—4,28. Α' Κορινθ. 15,24—26).

Εἶναι γεγονός ὅτι οἱ διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων δὲν ὠνομάσθησαν Ἀπόστολοι. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐνθυμηθῶμεν ὅτι ὁ Ματθίας κατασταθεὶς μεταξὺ τῶν δώδεκα ἔλαβεν «ἐπισκοπὴν» κατὰ τὸν προφητικὸν ψαλμὸν, ὃν ἐπεκαλέσθη ὁ Πέτρος. Ἰσως ἕνεκα τούτου ὠνομάσθησαν Ἐπίσκοποι καὶ οὐχὶ Ἀπόστολοι. Ἀλλ' αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔπαυσε νὰ ἔχη Ἀποστόλους. Τότε θὰ ἔπαυε νὰ ἔχη καὶ ἀποστέλλοντα Κύριον. Ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὰ χαρίσματα καὶ τὴν πνευματικὴν κολοσιαίαν αὐθεντίαν τῶν Ἀποστόλων, εἶναι δυ-

νατὸν νὰ θεωρήσῃ τις εὐλογον, ὅτι οἱ διάδοχοί των, δὲν ἐκλήθησαν Ἀπόστολοι. Πλὴν ἐπετέλεσαν αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔργον, εἰς ὃ ἀπεστάλησαν ἐκεῖνοι. Καὶ ἐὰν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὁ ἐξ ἀποκαλύψεως λαβὼν τὸ Εὐαγγέλιον εἶχε τὴν ταπεινώσιν νὰ λέγῃ «οὐκ εἰμι ἰκανὸς καλεῖσθαι Ἀπόστολος, διότι ἐδίωξα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ», ἐὰν αὐτός, ὅστις ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ἐκοπίασε, δὲν ἐτόλμα, τότε πῶς θὰ ἐτόλμων καὶ θὰ ὠνόμαζον οἱ διάδοχοι τοὺς ἑαυτούς των ἀποστόλους; (Κορινθ. 15,9-10). Ὠνομάσθησαν Ἐπίσκοποι τόσον ὡς ἐκ τοῦ ἔργου ὅσον καὶ τοῦ εἰς τὰς Πράξεις ἀναφερθέντος Προφητικοῦ ψαλμοῦ «τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λάβη ἕτερος».

Σύμφωνος μὲ τὰς ἀπόψεις τοῦ κ. Gullman παρουσιάζεται ὁ πασίγνωστος Θεολόγος, ὁ πολυγραφώτατος Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Π. Τρεμπέλας. Οὗτος ἐκ τῆς ἀναξιότητος Ἐπισκόπων τινῶν συνάγει τὴν διακοπὴν τοῦ Ἀποστολικοῦ ἀξιώματος. Σύνοδοι πολυαριθμῶν Ἐπισκόπων ἀπεκηρύχθησαν «ὑπὸ τῆς συνειδήσεως τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος». Οὐχὶ ὀλίγοι Ἐπίσκοποι ἐξέκλιναν εἰς αἵρεσιν, γράφει, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ ἰσχυρισθῇ τις ὅτι μῆτε τὸ Ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα μῆτε ἡ συνοδικὴ ιδιότης κατασφαλίζει τὸ ἀλάθητον, ὡς κατησφαλίσθη τοῦτο εἰς τοὺς Ἀποστόλους ὡς θεοπνεύστους¹⁷.

Ἄλλ' ἔχασε τὸ ἀποστολικὸν ἀξίωμα καὶ τὸ ἀλάθητον τῆς θεοπνευστίας ὁ Φίλιππος, ἐπειδὴ ἔκαμε λάθος καὶ ὁ Πέτρος ὁ θεωρηθεὶς σκάνδαλον καὶ ἀποσταλεὶς ἔπου καὶ ὁ Σατανᾶς; Ὁ ἴδιος ἐγκατέλειψε καὶ ἠρνήθη τὸν καταδικασθέντα Διδάσκαλόν του, ἀλλὰ δὲν ἔχασε τὸ ἀξίωμά του καὶ τὸ χάρισμά του, μῆτε καὶ ὁ ἀπιστήσας Θωμᾶς. Καὶ ἄλιν ὁ Πέτρος μετὰ τὴν Πεντηχοστὴν περιπεσὼν εἰς ὑποκρισίαν ὦν «κατεγνωσμένος», ζῶν ἔθνικῶς, ἐνῶ ἔλεγεν εἰς τοὺς ἐξ ἔθνικῶν χριστιανούς νὰ ζοῦν Ἰουδαϊκῶς, συμπεριληφθεὶς εἰς τοὺς μὴ «ὀρθοποδοῦντας» δὲν ἔχασε τὸ ἀξίωμά του. Διατι δὲν κατησφαλίσθη ἐκ τούτων τῶν ἐκλίσεων ὁ Πέτρος;

Μήπως ἡ κατασφάλισις τῆς Ἀποστολικῆς αὐθεντίας πρέπει νὰ ζητηθῇ εἰς αὐτό, πού εἶναι γνωστὸν ὡς συμφωνία; Ἡ συνείδησις τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος ἢ φυλασσομένη ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀποτελεῖ τὴν συμφωνίαν τῶν Πιστῶν *Consensus Fidelium*. Ἡ περὶ τὴν ἑρμηνείαν τῶν νοημάτων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν περιγραφὴν τῆς ζωῆς Αὐτῆς συγγενέουσα γνώμη τῶν Ἁγίων καὶ τῶν Πατέρων καὶ Διδασκάλων ἀποτελεῖ τὴν γνωστὴν συμφωνίαν τῶν Πατέρων *Consensus Patrum*. Ἀλλὰ πόθεν αὕτη; Ἐκ τῆς συμφωνίας τῶν Ἀποστόλων, *Consensus Apostolorum*, τῆς διασφαλιζούσης τὴν αὐθεντίαν καὶ τὸ κῦρος αὐτῶν πέραν τῆς προσωπικῆς αὐτῶν γνώμης. Τί λόγον θὰ εἶχεν ἡ Ἀποστολικὴ Σύνοδος, ἐὰν ἦτο ἄρκετὴ μόνον ἡ γνώμη τοῦ Ἰακώβου, ἢ τῶν ἐτέρων δύο στύλων, τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Ἰωάννου, εἰς τὴν λύσιν τοῦ προ-

17. Π. Τρεμπέλας, ἐνθ' ἄνωτέρω, τόμ. 1 σελ. 29—50.

βλήματος, τοῦ τρόπου δηλαδή καθ' ὃν θὰ ἔπρεπε νὰ γίνωνται δεκτοὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν οἱ Ἐθνικοί;

Ἡ συμφωνία αὕτη τῶν Ἀποστόλων, ὀδηγοῦσα εἰς τὴν συμφωνίαν τῶν Πατέρων καὶ τὴν συμφωνίαν τῶν Πιστῶν, ἀποτελεῖ τὴν ἀδιάκοπον αὐθεντίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἀδιάκοπον συνέχισιν τοῦ Ἀποστολικοῦ ἀξιώματος, τὸ ὁποῖον ἡ ὀρθόδοξος χριστιανικὴ συνείδησις δέχεται συνεχῆ καὶ διατηρούμενον μέχρι ἡμῶν. Ὁ θάνατος τῶν Ἀποστόλων ἔθηκε μὲν τέρμα εἰς τὸν «δρόμον» των, εἰς τὴν προσωπικὴν των ἐνέργειαν, οὐχὶ ὅμως εἰς τὴν ιδιότητα καὶ τὸ ἀξίωμα καὶ τὴν ἀποστολὴν, τὴν ὁποῖαν οἱ διάδοχοί των ἀνέλαβον νὰ συνεχίσουν. Ἐπίσκοποι οὗτοι ἢ ἀπόστολοι ἢ ὁπωσδήποτε καὶ ἂν ἐκαλοῦντο εἶχον τὴν ἰδίαν ἀποστολὴν καὶ τὸ ἴδιον ἔργον διὰ τὸ ὁποῖον ἐτελειώθησαν ὡς μάρτυρες. Τὸ κήρυγμα ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν Ἀποστόλων καὶ ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν διαδόχων αὐτῶν ἦτο τὸ αὐτό, τὸ Εὐαγγέλιον «τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ» ἢ καταγγελία τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ὀλόκληρον τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ τῆς χθὲς καὶ τῆς σήμερον καὶ πάντοτε τὸ αὐτὸ καὶ ἀπαράλλακτον (Β' Κορινθ. 4,4. 11,26. Κολοσ. 1,28. Ἐβρ. 13,8).

Εἰς τὸ μυστήριον τοῦτο ἐν πάσῃ τῇ πληρότητι αὐτοῦ ἐγκείται τὸ κοινὸν χαρακτηριστικὸν τῆς ἐγγράφου καὶ γραπτῆς Παραδόσεως. Ἡ γραπτὴ περιέχει τοῦτο ὀλόκληρον καὶ οὐχὶ ἡκροτηριασμένον, δεδομένου ὅτι ἡ γραπτὴ, ὡς καὶ ἡ ἄγραφτος, δὲν ἐκλαμβάνεται μεμονομένως καὶ κεχωρισμένως τῆς Ἐκκλησίας, ἐκτὸς τῆς ζωῆς καὶ τῆς λειτουργικῆς αὐτῆς πράξεως καὶ ἐμπειρίας. Διὰ τοῦτο οὐδέποτε ἡ Ἐκκλησία ἀμφέβαλλε ὅτι ἐν τῇ Γραφῇ ἔχει πλήρες καὶ ὀλόκληρον τὸ μυστήριον τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας. Οὐδέποτε διημφισβήτησε τῆς Γραφῆς τὴν πληρότητα, διότι αὕτη εἶναι «ὑπόμνημα» τῆς ἀληθείας ἐκφρασθὲν ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ἐν αὐτῇ καὶ δι' αὐτήν. Ἐρμηνεύων τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν τῆς Ἐκκλησίας ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος ἔγραψε «αὐτάρκεις εἰσὶν αἱ Ἅγαι Γραφαὶ καὶ Θεόπνευστοι εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπαγγελίαν»¹⁸. Ἡ ἔννοια ἐπομένως τῆς Sola Scriptura, ἡ προβληθεῖσα ὑπὸ Προτεσταντῶν, οὕτως θεωρουμένη, εἶναι συνείδησις τῆς Ἐκκλησίας, καὶ διδάγμα αὐτῆς δηλωτικὸν τῆς ὁμολογίας, καθ' ἣν ἐν τῇ γραπτῇ αὐτῆς Παραδόσει ὀλόκληρον τὸ μυστήριον τῆς σωτηρίας ἐκτίθεται ὡς ἀποκάλυψις δοθεῖσα ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι.¹⁹

Ἀκούων κάποτε τὴν ὀρθόδοξον ταύτην ἄποψιν περὶ τῆς Sola Scriptura εἰς γνωστὸς μου Προτεστάντης Θεολόγος μοι εἶπε. Ἀφοῦ ἡ Γραφὴ εἶναι ἀρκετὴ πρὸς σωτηρίαν, πρὸς τί ἔχετε τὰ μυστήρια, τοὺς ἱεροεἰς, τὴν νηστειάν, τὰ ἐπιτίμια, τὰ θρησκευτικὰ ἔθιμα, τὰ ἄμφια, τὰ μνημόσυνα, τὸ θυμίαμα, τὰ κηρία, τὰς εἰκόνας κ.λ.π. Φαίνεται ὅτι δὲν ἐπρόσεξε πολὺ τὴν πορείαν τῆς συζητήσεως. Βεβαίως εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ ἐγκαταλείψωμεν καὶ νὰ τὰ ἀρνηθῶμεν ὅλα

18. Migne P.G. τόμ. 25 σελ. 4.

19. X. Ἀνδρούτσου Συμβολικὴ σελ. 7.

αὐτά, ποὺ ἀπηρίθμησεν, ἐὰν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀντικαταστήσωμεν αὐτὰ δι' ἄλλων, ἡγιασμένων ὅμως μὲ τὴν πεῖραν καὶ τὰ δάκρυα καὶ τὸ αἷμα τῶν Ἀγίων. Πρέπει νὰ τοὺς καλέσωμεν νὰ ἔλθουν διὰ νὰ μᾶς δώσουν διάφορα ἐκείνων, ποὺ μᾶς ἐκληρονόμησε τὸ παράδειγμα τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς των. Ἄς εἴμεθα ὅμως βέβαιοι ὅτι, ἐὰν θὰ ἤρχοντο ἐκ νέου, θὰ μᾶς ἐδίδον τὰ ἴδια καὶ θὰ συνίστων τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν ὡς συντελεστικὴν εἰς εὐσέβειαν καὶ εἰς τὴν ἐμμονὴν εἰς τὴν πίστιν. Ὅσα βλέπομεν καὶ ἀκούομεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν δὲν εἶναι ἐπινοήσεις τῶν ἱερέων. Εἶναι μέσα, ἀποδειχθέντα διὰ τῆς πείρας τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Ἀγίων μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Χριστόν, βοηθοῦντα εἰς τὴν πορείαν διὰ τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης ὁδοῦ, ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὸν Παράδεισον. Ἡ ἀρχὴ τῶν μέσων τούτων συνταυτίζεται μὲ τὴν ἱστορικὴν ἀρχὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἀδιακρίτως, ἂν ἐννοοῦμεν τὸν συμβολισμόν αὐτῶν ἢ παρανοοῦμεν, ὡς παρετήρησεν ἡδὴ ὁ Ὠριγένης, ἀδιακρίτως ἂν χρησιμοποιοῦμεν αὐτὰ καλῶς ἢ κακῶς, αὐτὰ θὰ μείνουν εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἡμῶν ἐμπειρίαν ὡς σύνδεσμος ἐνωτικὸς τῆς Ἀποστολικῆς ἐποχῆς καὶ τῆς ἰδικῆς μας καὶ κάθε ἐποχῆς.

Οὕτω τιθεμένου τοῦ ζητήματος τῆς χριστιανικῆς Παραδόσεως τὸ μόνον σημεῖον, ἐμοίγε κριτῆ, ἐν ᾧ διαφέρει ἡ Ὁρθόδοξος χριστιανικὴ ἀποψις τῆς Ῥωμαιοκαθολικῆς εἶναι τὸ ζήτημα τοῦ Magisterium, τῆς αὐθεντίας τοῦτέστι τῆς ἐκφραζούσης τὴν ἐρμηγείαν τοῦ περιεχομένου τῆς χριστιανικῆς Παραδόσεως. Ἡ Ῥωμαιοκαθολικὴ θέσις ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ παρουσιάζει σημεῖα τινα, τὰ ὁποῖα ἡ Ὁρθόδοξος ἐθεώρησεν ἀσύμφωνα πρὸς τὴν πρᾶξιν τῆς Μιᾶς Ἀγίας. Ἐρμηνευτικὴ καὶ διατακτικὴ αὐθεντία τῆς Παραδόσεως γραπτῆς καὶ ἀγράφου ἐστάθη διὰ μέσου τῶν αἰώνων τῆς χριστιανικῆς πείρας ἡ Ἐκκλησία διὰ τῆς Συνοδικῆς αὐτῆς διαγνώμης. Ἀπόδειξις τὰ σύμβολα Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως, οἱ Συνοδικοὶ ὅροι, οἱ Κανόνες, αἱ λειτουργίαι κ.λ.π.²⁰ Εἰς οὐδένα τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως ἀνεγνωρίσθη ποτὲ τὸ δικαίωμα τοῦ ἀποφάνεσθαι ἢ κατακυροῦν, ἢ διαφωνεῖν ἢ ἀρνήσασθαι δοχὴν τῶν ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ἀποφασισθέντων ὑπὸ μὲν Πατέρων ἐν τε τῇ Δύσει καὶ τῇ Ἀνατολῇ. Καὶ τοῦτο, διότι τὸ κριτήριον τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας καὶ δογματικῆς ἐκφράσεως ἀνέκαθεν ἀπὸ τῆς Ἀποστολικῆς Συνόδου, ἀναγνωρίζεται ἐν τῇ συνοδικῇ γνώμῃ καὶ ἀποφάσει τῶν Ἐπισκόπων ἐν Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ συνεργομένων.

Ἀπὸ αἰῶνος περίπου τὸ κριτήριον τοῦτο ἐν τῇ Δύσει διὰ τοῦ Δόγματος τοῦ ἀλαθήτου τῆς πρώτης Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ (1870) ἀνεγνωρίσθη ὡς ἀνήκον εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ῥώμης, «οὐχὶ ἐξ ἀποφάσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς ἑδρας (Non autem ex consensu ecclesiae sed ex sese). Εἶναι περιττὸν νὰ τονισθῇ ὅτι τὸ δόγμα τοῦτο ἐξένισε τόσον τοὺς ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὅσον καὶ τοὺς ἐν τῇ Δύσει καὶ μέχρι σήμερον θεωρεῖται θεολογικὸν καὶ ἐκκλη-

20. I. Καρμίρη, Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τόμ. I, σελ. 19-33.

σιαστικὸν σκάνδαλον, ὅπερ πολλὰς δημιουργεῖ δυσκολίας ἐν τῇ σκέψει καὶ προσπαθείᾳ, τῶν Ῥωμαιοκαθολικῶν Θεολόγων καὶ δὴ Οἰκουμενιστῶν ὅσον καὶ διαφόρους γενεᾶ ἀμφιβολίας περὶ τὴν πίστιν καὶ τοὺς χριστιανικοὺς Συνοδικοὺς θεσμοὺς εἰς τὸν νοῦν πολλῶν συγχρόνων, διανοουμένων καὶ μὴ, Χριστιανῶν.

Βεβαίως πολλὰ εὐφυεῖς μᾶλλον ἢ ἀληθεῖς ἐπενοήθησαν ἐρμηνεῖαι τοῦ καινοφανοῦς τούτου δόγματος. Πλὴν αὗται φαίνονται ὡς σκοποῦσαι μᾶλλον τὴν βοήθειαν τῶν ἐντὸς τῶν τειχῶν, *intra muros*, τοῦ Ῥωμαιοκαθολικισμοῦ ἢ τῶν ἔξω εὐρισκομένων χριστιανῶν.

Ὅτε ἡ Βα Σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ ἀνεκοινώθη ὑπὸ τῆς Α.Α. τοῦ Πάπα Ἰωάννου τοῦ 23ου ὡς μέλλουσα νὰ κληθῇ πολλὰ ἐλπίδες ἐξεφράσθησαν διὰ τοῦ τύπου εἰς τίτλους καὶ ἄρθρα ὅτι ἡ Σύνοδος θὰ ἐμελέτα ἐκ νέου τὸ δόγμα τοῦ Παπικοῦ ἀλαθήτου καὶ ὅτι τοῦτο θὰ ἐπεξετείνετο καὶ εἰς τοὺς κατὰ τόπους Ἐπισκόπους. Τοῦτο ὄντως θὰ ἦτο εὐκατεῖον καὶ ὡς *modus vivandi* θὰ ἐθεωρεῖτο δικαίως αἰτία χαρᾶς ὄλων τῶν χριστιανῶν καὶ εὐκόλως θὰ ἐδικαιολογεῖτο ὑπὸ τῶν Κανονολόγων καὶ Θεολόγων ὡς βηματισμὸς τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας πρὸς πραγμάτωσιν ἐσωτερικῆς μεταρρυθμίσεως *intus reformari* καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Πάπα Ἰωάννου ἐκφρασθείσης ἰδέας τῆς προσαρμοστικότητος τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς συγχρόνου θρησκευτικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς *aggiornamento*.

Ἐλέχθη καὶ ἐγράφη ὅτι τοῦ δόγματος τούτου ὄντος ἐν ἐνεργείᾳ ἡ δευτέρα Σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ δὲν ἔχει λόγον καὶ αἰτίαν συγκλήσεως. Διότι, ἐὰν αἱ ἀποφάσεις τῶν Πατέρων καὶ Συνόδων μετὰ μακρᾶς ἐρεύνας καὶ συζητήσεις εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντικατασταθοῦν ἢ νὰ ἀνατραποῦν ὑπὸ τοῦ Πάπα, ἀποφαινομένου ἀλαθήτως *ex cathedra* καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν μελῶν τῆς συντηρητικῆς Κουρίας διατελοῦντος, τότε τίνα λόγον ἔχει ἡ σύγκλησις τῆς Συνόδου ταύτης;

Πρὸ τίνος, τὸ ἐν τῇ Νέᾳ Ὑόρκῃ ὑπὸ Ῥωμαιοκαθολικῶν Λαϊκῶν ἐκδιδόμενον Περιοδικὸν *Cross Currents* ἐδημοσίευσε τὰς ἀπόψεις Θεολόγων Προτεσταντῶν, Ὁρθοδόξων καὶ Ἀγγλικανῶν ἐν σχέσει πρὸς τὴν Βα Σύνοδον τοῦ Βατικανοῦ. Ὁ δόκτωρ Robert Mc Affee Καθηγητῆς τοῦ Union Theological Seminary τῆς Νέας Ὑόρκης εἶπεν ὅτι οἱ Προτεστάνται ἐλπίζουν ὅτι ἡ Σύνοδος θὰ διορθώσῃ τὴν Ῥωμαιοκαθολικὴν ἀποψιν ἐπὶ τῆς ἀνοχῆς καὶ θρησκευτικῆς ἐλευθερίας. Ἔτερον ζήτημα τὸ ὁποῖον ὁ καθηγητῆς ἀνέφερεν ἦτο καὶ τὸ Παπικὸν ἀλάθητον. Εἶπε· ὅσον περισσώτερόν τις προσπαθεῖ νὰ ἐννοήσῃ τὸν ὅρον τῆς πρώτης Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ τόσο ὑγιανέστερον ἀντιλαμβάνεται ὅτι τὸν ἐννοεῖ καὶ ὅτι ἡ Ῥωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία εἶπε διὰ τούτου τὸν τελευταῖόν της λόγον ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Θὰ προσέφερε μεγάλην ὑπηρεσίαν εἰς ὅλους, ἐὰν ἡ Βα Σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ ἠδύνατο ἔσται καὶ ἐπ' ἐλάχιστον νὰ διασαφήσῃ τοὺς ὅρους, τοὺς ὁποῖους χρησιμοποιοῦμεν ἐν

σχέσει πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀλαθήτου». Ἐτερος Θεολόγος ὁ Ὁρθόδοξος ἱερεὺς Ἰωάννης Μέγεντορφ, καθηγητὴς τῆς Ῥωσικῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἁγίου Βλαδιμήρου, ἐνδιεφέρθη μὲ τὸ ζήτημα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας ἐν σχέσει πρὸς τὸ Παπικὸν ἀλάθητον. Ὁ Ἀγγλικανὸς Ἐπίσκοπος Σεβασμιώτατος Stephen Neil εἶπεν ὅτι ἀναμένει ἀπὸ τὴν Σύνοδον διασάφησιν τῆς σχέσεως μεταξὺ Πάπα καὶ τῶν Ἐπισκόπων ὡς καὶ ἀκριβῆ καθορισμὸν τῆς ἐννοίας μιᾶς οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἐρωτᾷ. «Εἶναι δυνατόν οἱ συνελθόντες Ἐπίσκοποι νὰ κηρυχθοῦν ὑπὲρ μιᾶς ἀπόψεως καὶ ὁ Πάπας νὰ προβάλλῃ ἄρνησιν εἰς ἐκεῖνο πού τὸ Ἐπισκοπᾶτον βαθέως ἐπιθυμεῖ; Ποία ἡ θέσις τοῦ Ῥωμαιοκαθολικοῦ Ἐπισκόπου; Εἶναι ἀντιπρόσωπος τοῦ Πάπα τῆς Ῥώμης ἢ κατὰ τινα ἔννοιαν εἶναι ἀκόμη τοπικὸς ἀντιπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ;»

Ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα τῆς χριστιανικῆς Οἰκουμένης παρόμοια ἐρωτήματα ἀπευθύνονται. Εἶναι ἡ ἐπιθυμία ἀπλῶν ὅσων καὶ Θεολόγων Χριστιανῶν, ἵνα τὸ δόγμα τοῦτο τῆς Α' Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ, ἐπινοηθὲν ἀπὸ αἰῶνος ἐξ ἀναγκῶν ἴσως τῆς ἐποχῆς διοικητικῶν καὶ ἄλλων τῆς Ῥωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ἐπανεξετασθῇ ἐν τῇ Δευτέρᾳ ταύτῃ Συνόδῳ, ὥστε νὰ εὑρεθῇ περιλαμβανόμενον ἐντὸς τοῦ πλαισίου τοῦ καλῶς νοουμένου ἀλαθήτου τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἀρχαίαν πρᾶξιν.

Καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ διευκολυνθῇ ἡ συνάντησις καὶ ἡ συνοδοιπορία τῶν Χριστιανῶν ὑπὸ τὸν Σταυρόν, τῇ βοηθείᾳ τῶν Ἁγίων καὶ τῆς Θεοτόκου, καὶ θὰ κατορθωθῇ εὐκολώτερον ἡ ἐσωτερικὴ μεταρρύθμισις ἢ *intus reformari* διὰ τὴν καλλιέργειαν ὄρων, οἱ ὅποιοι θὰ ἐπιτρέπουν, ὥστε ἡ ἐνότης, δι' ἣν ὁ Κύριος ἐδεήθη νὰ πραγματοποιηθῇ, καὶ τὸ Χριστιανικὸν τοῦτο ἰδεῶδες νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς ἐσχατολογίας διὰ νὰ γίνῃ βίωμα καὶ ἐμφανὲς χαρακτηριστικὸν τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου ἐν χρόνῳ.

Περαίνων τὰς ἀπόψεις ταύτας δέομαι, ἵνα ὁ Κύριος τῆς Ἐκκλησίας καταρτίζῃ τὰς ἀναζητήσεις καὶ τὰ διανοήματα ἡμῶν, ἵνα ἐν πνεύματι ταπεινώσεως ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους καὶ ἐργαζώμεθα ἐν φόβῳ Θεοῦ τὸ ἔργον τοῦ πέμψαντος ἡμᾶς, ἵνα καρπὸν φέρωμεν πρὸς δόξαν τοῦ Ἁγίου Αὐτοῦ ὀνόματος Ἀμήν.